

Bergthóra S.
Kristjánsdóttir

Lektor, Professionshøjskolen København
Post doc., Danmarks Pædagogiske Universitetsskole,
Aarhus Universitet, bk@CVUkbh.dk

Folkeskolelærere i et kampfelt mellem faglighed og politik – uddannelsespolitik og professionalisering

I denne artikel vil jeg gøre rede for sammenhængen mellem udviklingen af curriculære tekster til folkeskolens undervisning af tosprogede elever og professionalisering på området.

Følgende tre udsagn er eksempler på, hvad man kan finde i curriculære tekster om undervisning af tosprogede elever:

- a) Der gives *i et fornødent omfang* undervisning i dansk som andetsprog ... (Folkeskoleloven §5, stk. 7).
- b) , ... hvor det ved optagelsen vurderes, at *eleven har et ikke uvæsentligt behov* for sprogstøtte, og det vurderes at være pædagogisk påkrævet *at henvisse eleven til en anden skole end distriktsskolen*. (Folkeskoleloven § 5, stk. 8).
- c) Nyttiggørelse af modersmål. (Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever 2007).

Min pointe ved at fremhæve disse curriculære tekster er at påvise, at der udstedes love og i medfør heraf følgetekster om undervisning og uddannelse af tosprogede elever, der ikke bygger på en anerkendt faglighed om tosprogethed og flerkulturalitet. I stedet konstrueres der til lejligheden termer, der skal tilpasses en etsproget og monokulturel uddannelsespolitik, der ikke bygger på faglighed, men på en ideologi, der fører en institutionel etnocentrisme med sig.

Eksempel a) er en anden måde at sige på, at der skal være så lidt undervisning i dansk som andetsprog som overhovedet muligt. Det kan man ikke skrive, så derfor konstrueres der udtryk som *i et fornødent omfang*. Det lyder hverken betryggende eller ambitiøst at give undervisning *i et fornødent omfang*. Hvad hvis vi overfører det til engelsk *i et fornødent omfang* eller tysk eller fransk?

Eksempel b) er en nyere tilføjelse til folkeskoleloven (2005). I denne tales der om elevers danskfaglige forudsætninger, og hvad de kan betyde for skolegang. Her tales

der om at *have et ikke uvæsentligt behov*. En forvrøvlet dobbeltnegation. Udsagnet *at have et ikke uvæsentligt behov* er en anden måde at sige på, at det nu er blevet legitimt, at elevgruppen tosprogede elever kan spredes på andre skoler end elevernes distriktsskoler, hvilket blandt andet sætter forældres frie skolevalg ud af kraft. Tosprogede elever betragtet som en gruppe skal ikke påvirke de pædagogiske retningslinjer på skolerne hen imod tosproget og flerkulturel undervisning. Derfor konstrueres der udsagn om elever, der har *et ikke uvæsentligt behov*, hvor det af den grund *vurderes at være pædagogisk påkrævet at henvise eleven til en anden skole end distriktsskolen*.

Mit sidste eksempel på curriculære tekster c) er møntet på et modersmål, der kan *nyttiggøres*. Det sære ved denne konstatering er henvisningen til et modersmål. I curriculære tekster forekommer termen modersmål kun i forbindelse med tosprogede elever med ganske få og perifere undtagelser. Det kan give anledning til undren over, om etnisk danske elever ikke har et modersmål, eller om modersmål kun er noget, tosprogede elever belemres med. Nyttiggørelse af (minoriteters) modersmål er en anden måde at sige på, at der ikke skal undervises i og på andre modersmål end dansk på skolerne. Derfor konstrueres der udsagn *om nyttiggørelse* af modersmål i snusfornuftig erkendelse af, at eleverne på skolerne faktisk også har andre modersmål end dansk.

Fakta er, at der eksisterer en ikke udnyttet teoretisk funderet faglighed til undervisning og uddannelse af tosprogede elever. Men denne faglighed negligeres, fordi der er andre interesser på spil. Bevarelsen af etsprogethed og monokulturaliteten i samfundet sættes af politikerne højere end tosprogede elevers adgang til skolefaglighed ud fra deres kulturelle og sproglige forudsætninger. Dette dilemma afføder mange problemer. Et af problemfelterne er forbundet med professionalisering af det pædagogiske personale i skolen. For at tydeliggøre konsekvenserne af etsprogethed og monokulturaliteten for professionalisering inden for tosprogethed og flerkulturalitet har jeg efterfølgende sat fokus på uddannelsespolitiske kampe om faglighed og politik.

Uddannelsespolitiske kampe – etsprogethed og monokulturalitet versus tosprogethed og flerkulturalitet

Det er nærliggende at spørge, hvem der forfatter et curriculum for folkeskolen, der cementerer etsprogethed og monokulturaliteten. Svaret på det er ikke entydigt, da curriculum skrives både af ministerielle embedsmænd og fageksperter. Jeg indleder her curriculum i fire tekstlige niveauer (Kristjánsdóttir 2006)¹ – se fig. 1.

Efterfølgende vil jeg vise, hvordan man på forskellige curriculære niveauer har modstridende interesser mht. på den ene side etsprogethed og monokulturalitet og på den anden side tosprogethed og flerkulturalitet. Eksemplerne er valgt fra den nuvæ-

<i>Curriculære niveauer:</i>	<i>Tekstgenrer:</i>	<i>Forfattere:</i>	<i>Positionering:</i>
Niveau 1	Folkeskolelove	Ministerielle embedsmænd	Etsproget og monokulturel
Niveau 2	Bekendtgørelser i medfør af love		
Niveau 3	Organisatoriske vejledninger i medfør af love og bekendtgørelser, f.eks. optagelse og henvisning til forskellige undervisningsformer – basisundervisning og supplerende undervisning		
Niveau 4	Pædagogiske vejledninger i medfør af folkeskoleloven	Organisationsfolk og fageksperter med ekspertise inden for tosprogethed og flerkulturalitet	Flersproget og flerkulturel

Fig. 1: Fire curriculære niveauer, tekstgenrer og forfattere

rende regeringsperiode; lignende eksempler kunne være valgt fra tidligere regeringsperioder.

Politisk cementering af etsprogethed og monokulturalitet

Regeringen Anders Fogh Rasmussen har været ved magten siden november 2001. To gange siden da er hans regering blevet genvalgt. Det betyder, at der i 2008 foreligger tre regeringsgrundlag fra denne regeringsperiode. Det er relevant at undersøge, hvor i de tre regeringsgrundlag uddannelse af tosprogede børn, unge og voksne er beskrevet. Umiddelbart er det nærliggende at antage, at uddannelse af tosprogede børn, unge og voksne beskrives i afsnit om uddannelser, men det er ikke tilfældet. Den beskrives i afsnit om udlændingepolitik – se fig 2.

Overraskende nok finder man tiltag rettet mod tosprogede elever i skolen under overskriften “Udlændingepolitik”, også selv om de aktuelle tiltag vedrører børn og unge, som er født og opvokset i Danmark. Når “uddannelse” af tosprogede elever kategoriseres under udlændingepolitik, afføder det brug af begreber som f.eks. kriminalisering og radikalisering, der ikke er møntet på uddannelsesinitiativer.

Afskaffelsen af den statslige finansiering af undervisning i modersmål til andre børn end børn af EU- og EØS-borgere, finder man f.eks. under overskriften “En ny udlændingepolitik” (2001). Ordret står der: “Indsatsen for at forbedre udlændinges danskkundskaber forstærkes. Den obligatoriske modersmålsundervisning afskaffes”. Her begrundes afskaffelsen af undervisning i modersmål, hvilket i praksis

<i>Tre regeringsgrundlag og deres ideologiske markering</i>	<i>Eksempler på aktuelle overskrifter i de tre regeringsgrundlag: Uddannelse</i>	<i>Eksempler på aktuelle overskrifter i de tre regeringsgrundlag: Udlændingepolitik</i>
2001 Vækst, velfærd – fornyelse	Uddannelser i top	En ny udlændingepolitik
2005 Nye mål	Uddannelser i verdensklasse	Fortsat fast og fair udlændingepolitik – bedre integration
2007 Mulighedernes samfund	Undervisning og uddannelser i verdensklasse	Fast og fair udlændingepolitik. Indsats mod radikalisering og styrkelse af den demokratiske integration

Fig. 2: Overskrifter i de tre regeringsgrundlag

betød afskaffelse af modersmålsundervisning for alle andre end børn af (vest)europæisk afstamning, med “indsatsen for at forbedre udlændinges dansk-kundskaber”. Det er vigtigt at bemærke, at de udlændinge, som der refereres til, er folkeskoleelever, som for de flestes vedkommende er født i Danmark.

Fra regeringsgrundlaget i 2005 fremhæves det i afsnittet om udlændingepolitik, at det er forældrene, der har et afgørende ansvar for, at deres børn får “en god skolegang”, og ikke primært skolens ansvar, jf. “Forældrene har et helt afgørende ansvar for, at deres børn får mulighed for at udvikle sig, får en god skolegang, og ikke begiver sig ind på en kriminel løbebane”. Det er altså ikke “Uddannelser i verdensklasse”, der kan sikre tosprogede elever i skolen “en god skolegang”. Man kan undre sig over, om udsagnet ikke gælder alle forældre, når det nu fremhæves i forhold til tosprogede forældre.

I regeringsgrundlaget fra 2007 tales der om, at “Demokrati- og medborgerskabsundervisning og brug af rollemønstre skal styrkes, ...”. Man kan også her undre sig over, hvorfor der intet står om demokrati- og medborgerskabsundervisning i afsnittet “Undervisning og uddannelse i verdensklasse”. Man kan fristes til at spørge, om demokrati og medborgerskab per definition er indlejret i etnisk danske børn og unge qua deres etniske ophav.

Tilbage til min indledning: Hvorfor konstruerer embedsmænd i Undervisningsministeriet curriculære tekster i modstrid med en anerkendt faglighed om undervisning og uddannelse af tosprogede børn og unge? Det vægtigste svar er, at de skal konstruere curriculære tekster, der er i overensstemmelse med de gældende regeringsgrundlag, dvs. som ideologisk hylder etsprogethed og monokulturaliteten. Konsekvensen bliver, at der er fravær af en egentlig uddannelsespolitik. I stedet konstrueres en integrationspolitik, der har karakter af assimilation.

Kampe om tosprogethed og flerkulturalitet

Tosprogede elever blev indskrevet som en elevgruppe i folkeskolen i en ny folkeskolelov, der blev vedtaget i 1975. Det betød, at de eksplicit blev nævnt i en lovparagraf, dels i forbindelse med danskundervisning og dels i forbindelse med undervisning i modersmål (§ 4), dvs. elevgruppen blev indskrevet på curriculumniveau 1 (jf. fig. 1). Når en bestemmelse indskrives i loven, vil Undervisningsministeriet efterfølgende udstede en bekendtgørelse og en organisatorisk vejledning, der fortæller kommunerne, hvordan loven skal forstås og implementeres. Dette skete også, idet disse to tekstgenrer blev udstedt for første gang i 1976 og 1979 (niveau 2 og 3, jf. fig. 1). Hvad der er bemærkelsesværdigt, er, at der ikke blev udstedt pædagogiske vejledninger, selv om der var lovhjemmel for det. Embedsmænd i Undervisningsministeriet må have ment, at undervisning af tosprogede elever var spørgsmål om organisering og ikke om (sprog)pædagogik og dermed curriculære tekster repræsenteret på niveau 4.

Da regelgrundlaget blev vedtaget første gang, var der ikke nogen fagfolk, der opponerede mod, at der ikke blev skrevet pædagogiske vejledninger, der inkluderede sproglig og kulturel mangfoldighed. Men allerede i slutningen af 1970'erne var der pædagogisk personale i skolerne og forskere, der begyndte at argumentere for, at undervisning af tosprogede elever handlede om tosprogethed og flerkulturalitet, og at der derfor skulle skrives pædagogiske vejledninger, der tilgodeså elevernes sproglige og kulturelle mangfoldighed. Men det viste sig at blive til årtiers kamp.

Selv om der som sagt var lovhjemmel for at skrive pædagogiske vejledninger, der tilgodeså elevernes sproglige og kulturelle mangfoldighed, blev de ikke skrevet. I perioder har der også været en spæd politisk opbakning til at beskrive området pædagogisk, men den opbakning blev negligeret. Denne modvilje betød, at der i 20 år ikke fandtes en pædagogisk vejledning, der omhandlede undervisning i dansk som andetsprog, dvs. curriculumniveau 4 udeblev, og der gik 25 år fra lovens vedtagelse, til der blev udstedt undervisningsvejledning for undervisning i minoriteters modersmål. Modersmålsvejledningen blev udstedt i juni 2001, men knap var blækket tørt, før der kom en ny regering i Danmark, der i selveste regeringsgrundlaget under overskriften "En ny udlændingepolitik" bebudede, at tilbud i overensstemmelse med denne nye pædagogiske vejledning, der havde været 25 år undervejs, skulle afskaffes for andre end børn af EU- og EØS-borgere. I årtier kæmpede fagfolk således for, at der skulle skrives pædagogiske vejledninger for undervisning af tosprogede elever. Pædagogiske vejledninger ville have været ensbetydende med accept af et pædagogisk fagfelt i skolen, der handlede om tosprogethed og flerkulturalitet, og som noget meget vigtigt, at et nyt felt i skolen skulle professionaliseres gennem uddannelser. Undervejs har der logisk nok været kampe om terminologien, f.eks. om der fandtes et fag eller fagområde, der hed dansk som andetsprog. I midten af 1990'erne blev dansk for tosprogede elever kaldt for dansk som andetsprog i curriculære tekster fra Undervisningsministeriet. Før da havde man kaldt det for alt muligt, f.eks. dansk som fremmedsprog, særlig undervisning i dansk, fremmedsprogsundervisning i dansk, den første intensive undervisning i dansk som frem-

medsprog, særligt tilrettelagt undervisning i dansk, danskundervisning af fremmedsprogede elever. En ministeriel jurist skrev dog følgende i anledningen af terminologiændringen: "Ændringen af terminologien ændrer intet i, at hovedvægten i skolens undervisning ligger på dansk" (Kjems 1996:35).

Det er værd at fremhæve, at når der langt om længe skrives pædagogiske vejledninger af fageksperter, er de ikke i overensstemmelse med de tekster, der skrives på embedsmandsniveau. Der er således en indholdsdiskrepans mellem niveau 1-3 og niveau 4 (jf. fig. 1). Juristens kommentar er et eksempel på fastholdelse af tidligere tiders antagelser på embedsmandsniveau. Teksterne på niveau 4 skrives med udgangspunkt i tosprogethed og flerkulturalitet i modsætning til de andre, der skal cementere politiske vedtagelser om etsprogethed og monokulturalitet.

Professionalisering af lærere i folkeskolen

I dag er der stadig et kæmpe efterslæb i forhold til de årelange kampe, der har udspillet sig om positionerne, på den ene side etsprogetheden og monokulturaliteten og på den anden side tosprogetheden og flerkulturaliteten. I de følgende afsnit vil jeg gøre rede for, hvad den etsprogede og monokulturelle uddannelsespolitik har betydet for professionalisering af pædagogisk personale i skolen. Udtryksformerne er forskellige for lærere i dansk som andetsprog og modersmålslærere, herunder tosprogede lærere. Derfor vil jeg beskrive udviklingen for disse personalegrupper hver for sig.

Professionalisering inden for dansk som andetsprog

To nylige evalueringer af dansk som andetsprog slår fast, at der er en katastrofal mangel på uddannede lærere i dansk som andetsprog i folkeskolen (Saarup m.fl. 2004 og Danmarks Evalueringsinstitut 2007). Evalueringen fra 2004 slog fast, at ca. 80 % af de lærere, der underviste i dansk som andetsprog i skoleåret 2003/04, ikke var uddannet til det. Den nyeste evaluering fra 2007 tegner samme dystre billede. Det er meget problematisk, eftersom netop uddannelse af lærere er så udslagsgivende for kvaliteten i tosprogede elevers skolegang.

Forklaringen på manglende uddannelse er at finde i den statslige uddannelsespolitik, der har vægtet højt, at tosprogede elever kun i et så begrænset omfang som muligt skulle tilbydes anden undervisning end den, der blev givet til de etsprogede elever. Det har haft den konsekvens, at undervisning i tosprogethed og flerkulturalitet ikke er blevet indskrevet i læreruddannelsen før efter årtusindskiftet. Læreruddannelsen er bundet op på love om læreruddannelse og følgetekster i medfør af sådanne love. Lovtekster og bekendtgørelser skrives af embedsmænd i Undervisningsministeriet på foranledning af politiske vedtagelser. Tosprogethed herunder dansk som andetsprog har overvejende været fraværende. Linjefaget dansk som andetsprog blev indført i læreruddannelsen som forsøgsordning i begyndelsen af det nye årtusinde med stærke fagmiljøer på seminarierne til følge. Linjefaget blev en

permanent ordning i en ny læreruddannelse, der blev vedtaget i 2006, og som trådte i kraft fra 2007. Det tog ca. tre årtier at indskrive forpligtelser om dansk som andetsprog i loven om læreruddannelse. Linjefaget dansk som andetsprog har været skel-sættende for professionaliseringen af folkeskolelærere inden for tosprogethed og flerkulturalitet. Det er dog værd at understrege, at linjefaget er underlagt det vilkår at være et fag, som kun en del af de lærerstuderende frivilligt søger.

Der er eksempler på, at nogle lærerseminarier på eget initiativ i en årrække har fokuseret på at forberede lærerstuderende til at undervise såvel tosprogede elever som elevgrupper med blandede sproglige og kulturelle forudsætninger, men det har ikke været bundet op på lovmæssige krav. I den læreruddannelse, der blev vedtaget i 2006, er det en obligatorisk del af de pædagogiske fag at uddanne alle lærerstuderende til at varetage undervisning i "den kulturelt mangfoldige folkeskole" (Bekendtgørelse nr. 219, 2007).

Den før citerede evaluering fra 2004 viste, at kun 20 % af de folkeskolelærere, der underviste i dansk som andetsprog, var uddannet til det. Grunden til, at tallet trods alt er oppe på 20 %, må tilskrives den efteruddannelse af lærere, der har fundet sted i en årrække. Efteruddannelse af lærere er underlagt helt andre vilkår end grunduddannelsen. Efteruddannelsen er ikke bekendtgørelsesbelagt, dog med undtagelse af de pædagogiske diplomuddannelser, der er af nyere dato. Uddannelsesinstitutioner har i større eller mindre omfang varetaget efteruddannelse af lærere siden slutningen af 1970'erne. Det har især været Danmarks Lærerhøjskoles afdelinger før årtusindeskiftet og senere CVU'erne (nu professionshøjskolerne). De har været bannerførere for at få etableret efteruddannelsestilbud, der tilgodeså tosprogethed og flerkulturalitet. Disse uddannelsesinstitutioner har i modsætning til seminarierne ikke været afhængige af, at der fandtes love og bekendtgørelser som en forpligtelse til at tilbyde efteruddannelser. Den mest omfattende efteruddannelse har været et 240-timers kursus (Den grundlæggende efteruddannelse i undervisning af tosprogede elever), der har været udbudt i større byer i Danmark siden midten af 1990'erne. Udbuddet af disse uddannelser er underlagt kommunernes velvilje til at bekoste denne form for efteruddannelse. Når de statslige bestemmelser om uddannelse inden for tosprogethed og interkulturalitet i bedste fald kan karakteriseres som uambitiøse, mere realistisk som fraværende, bliver det altafgørende, hvordan de forskellige kommuner stiller op med efteruddannelse. Fakta er, at ambitionsniveauet i kommunerne er yderst forskelligt, når det gælder efteruddannelse af lærere. Begge evalueringer af dansk som andetsprog og undervisning af tosprogede elever tegner et billede af kommuner med helt urimeligt svingende standarder, når det gælder professionalisering inden for feltet tosprogethed og flerkulturalitet.

Professionalisering af lærere i og på minoritetsmodersmål

Der er grund til at skelne mellem to grupper i forbindelse med minoritetsmodersmål; på den ene side gruppen af modersmålslærere, der har undervist i modersmål, siden modersmålsundervisningen blev skrevet ind i loven i 1975, og på den anden side de såkaldt tosprogede lærere. Erfaringsmæssigt kan der være et sammenfald

imellem de to grupper, men de varetager to forskellige funktioner. Modersmållæreren underviser i modersmål uden for den ordinære undervisningstid om eftermiddagen eller om lørdagen. Siden 2002 har det handlet om undervisning i (vest)europæeres sprog og kun i andre sprog, hvis deltagerne eller kommunerne betaler for det; det sidste er der ikke mange eksempler på. Modersmållærerne har almindeligvis fået uddannelse til at undervise i modersmål i deres respektive hjemlande. I tillæg har de muligvis fået en (etsproget) dansk læreruddannelse.

Den såkaldt tosprogede lærer er professionelt set en vanskelig kategori. Den er vanskelig, fordi der så godt som ingen uddannelse er i (og på) andre sprog end fremmedsprogene engelsk, tysk og fransk. Betegnelsen tosproget lærer er erfaringsmæssigt blevet brugt i forbindelse med lærere, der får en dansk læreruddannelse, og som er opvokset med et andet sprog i hjemmet end dansk. Vedkommende er derfor potentielt tosproget, men med en statslig uddannelsespolitik, som gør alt for at udrydde andre modersmål end dansk, er det tvivlsomt at kalde lærere, som ingen uddannelse har i deres modersmål, for tosprogede lærere. Det kan være, at den tosprogede lærer selv har modtaget undervisning i modersmål i folkeskolen, men denne har helt sikkert ikke fået undervisning i og på modersmål som en del af ungdomsuddannelserne, og nok heller ikke som en del af læreruddannelsen. Der har været sporadiske forsøg med undervisning i modersmål på enkelte lærerseminarier, men de er blevet ved forsøgene, og de er ikke eksternt evalueret. Med mindre den tosprogede lærer har fået uddannelse i sit modersmål i Sverige eller eventuelt i forældres hjemland, er titlen tosproget lærer en yderst tvivlsom professionsbenævnelse.

Afslutning

Som det fremgår, har det taget et kvart århundrede for Undervisningsministeriet at udstede pædagogiske vejledninger for undervisning af tosprogede elever i folkeskolen. Vejledninger om interkulturel pædagogik er dog endnu fraværende. Logisk nok er det først efter udstedelse af sådanne vejledninger, at uddannelsesinstitutionerne får en forpligtelse til at undervise lærerstuderende i at undervise i henhold til dem, dvs. med udstedelse af curriculære tekster.

I 2007 bevilgede Undervisningsministeriet et trecifret millionbeløb til efteruddannelse af lærere, da man fandt ud af, at lærere i folkeskolen var dårligt rustede til at undervise i følgende fag og fagområder: natur/teknik, læsning, matematik og engelsk. Til trods for endnu dårligere evalueringer, når det handler om dansk som andetsprog, er der ikke blevet givet statslige midler til efteruddannelse inden for dette område i folkeskolen. Det bliver overladt til kommunerne, som erfaringsmæssigt af mange forskellige grunde oftest ikke ser sig i stand til at løfte efteruddannelsesopgaven.

I månedsmagasinet *Undervisere.dk*, der i december 2007 havde fokus på fagligheden i Undervisningsministeriet eller rettere manglen på samme, lancerede Hermann

(2007) begrebet "faglig aflusning". Dette begreb er meget dækkende for den tilstand, der har karakteriseret curriculumniveau 1, 2 og 3 (jf. fig. 1). Integrationspolitik, der har karakter af assimilation, forudsætter en faglig aflusning af de embedsmænd, der forpligtes til at forfatte pseudofaglige tekster i overensstemmelse med diverse regeringsgrundlag og folkeskoleforlig, der hylder etsprogethed og monokulturalitet med institutionel etnocentrisme som følge.

Note

1. I min ph.d.-afhandling (Kristjánsdóttir 2006) skelner jeg imellem embedsmænd med forskellige ansvarsområder i forbindelse med niveauinddelingen, f.eks. departementschef, afdelingschef for grundskole og folkeoplysning, kontorchef, pædagogisk konsulent, fagkonsulent. Denne distinktion ser jeg bort fra her.

Litteratur

- Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Undervisning af tosprogede elever i folkeskolen*. Evalueringsrapport. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- Gitz-Johansen, Thomas (2006): *Den multikulturelle skole – integration og sortering*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Hermann, Stefan (2007): "Faglig aflusning af ministeriet". *Månedsmagasinet Undervisere.dk*. <http://www.undervisere.dk/>
- Kjems, Bo (1996): *Folkeskoleloven med kommentarer*. 3. udgave. Vejle: Kroghs Forlag.
- Kristjánsdóttir, Bergthóra (2004): "Tosprogede lærere og konstruktionen af professionel interkulturel identitet". I: Moos, Lejf m.fl. (red.) (2004): *Relationsprofessioner – lærere, pædagoger, sygeplejersker, sundhedsplejersker, socialrådgivere og mellemledere*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Kristjánsdóttir, Bergthóra (2006): *Evas skjulte børn. Diskurser om tosprogede elever i det danske nationalcurriculum*. Ph.d.-afhandling. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Kristjánsdóttir, Bergthóra og Lene Timm (2007): *Tvetunget uddannelsespolitik. Dokumentation af etnisk ulighed i folkeskolen*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Saarup, Jens m.fl. (2004): *Evaluering af dansk som andetsprog i folkeskolen*. Forlaget CVU København og Nordsjælland, Kleo; UC2.
- Undervisningsministeriet (2007): *Bekendtgørelse nr. 219 af 12/03/2007*. Bilag nr. 1. Fælles fag. De pædagogiske fag (3.2.).
- Undervisningsministeriet (2007): *Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever 2007 – en vejledning*. (Undervisningsministeriets håndbogsserie, nr. 3, 2007).